

Nr 2.

Ankom till riksdagens kansli den 7 mars 1916 kl. 1 e. m.

Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 2 i anledning av väckt motion av herr Eriksson i Grängesberg om skrivelse till Kungl. Maj:t angående reformering av fängelseväsendet.

I en inom andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 201, har herr Eriksson i Grängesberg hemställt »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning och förslag till i motionen angivna syfte påkallad reformering av vårt lands fängelseväsende samt att därvid toges under omprövning, huruvida icke ett flertal mindre straffanstalter må kunna indragas.» *Motionen.*

I fråga om motiveringen tillåter sig utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet, som vid behandlingen av ifrågavarande motion ansett det vara lämpligt att inhämta yttrande i ämnet av kungl. fångvårdsstyrelsen, har, efter därom hos vederbörande statsråd gjord framställning, av nämnda myndighet fått mottaga det utlåtande, som återgives i bilaga. *Utskottet.*

En jämförelse mellan å ena sidan förevarande motion och å den andra det av kungl. fångvårdsstyrelsen avgivna utförliga yttrandet över densamma ger vid handen, att styrelsen tillfullo behjärtar de av motionären framförda, enligt utskottets åsikt synnerligen beaktansvärda önskemålen i avseende på vårt fängelseväsendes reformering. I likhet med vad motionären framhållit betonar styrelsen, »att en hel del av fångelserna icke i sitt nuvarande tillstånd motsvara vad önskeligast vore, och att förbättringar erfordras».

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 13 saml. 2 avd. 2 häft. (Nr 2.)

Fångvårdsstyrelsen är sålunda för sin del i det stora hela ense med motionären ifråga om lämpligheten av att en indragning må ske av en hel del av de minsta fängelserna eller kronohäkterna. Det påvisas även, ifråga om dessa fängelser, dels att vissa redan indragits, dels att i avseende på andra antingen avtal äro träffade eller underhandlingar pågå om nedläggande. Vad vidare beträffar den synnerligen viktiga frågan om nödvändigheten av en ombyggnad och modernisering av de nuvarande fångvårdsanstalterna i den riktning, att de motsvara de krav på en humanare och mera ändamålsenlig behandling av fångarna, som den nyligen av riksdagen antagna lagen angående verkställighet av straffarbete och fängelsestraff förutsätter, framgår av fångvårdsstyrelsens yttrande, att styrelsen haft sin uppmärksamhet fäst på berörda förhållande, hvarom även vittnar, att ett succesivt undanröjande av de brister, som vidlåda de gamla fängelsebyggnaderna, i flera avseenden redan påbegynts. Det synes dock utskottet, som om den av flere skäl väl motiverade indragningen av kronohäkten kunde fortgå i något raskare tempo, varjämte utskottet vill framhålla det önskvärda däri, att strävandena till beredande av större arbetsmöjligheter åt fångar med kortare frihetsstraff, så att detta bleve mera fruktbarande än hittills, kunde i samband med övriga reformers genomförande realiseras.

Beträffande de speciella av motionären framdragna frågorna rörande dels planerad omorganisation av straffängelset i Uppsala till förvaring av unga manliga fångar, dels det föreslagna uppförandet av ett »lantfängelse» synas de tilltänkta åtgärderna utskottet välgrundade. En omändring av straffängelset i Uppsala, i enlighet med den av kungl. fångvårdsstyrelsen uppgjorda planen, torde i allt väsentligt tillgodose de av motionären framställda kraven på förbättrad behandling av unga fångar. Frågan om ett »lantfängelses» inrättande befinna sig för närvarande under sakkunnig utredning, och är det att förmoda att detta förslag inom en ej allt för lång framtid skall förverkliga de förhoppningar, som knyts vid detsamma.

Utskottet får slutligen fästa uppmärksamheten på kungl. fångvårdsstyrelsens tillkännagivna avsikt att inkomma med de fullständiga förslag till fängelsernas omändring, som den nya verkställighetslagen påkallar och möjliggör. Under sådana förhållanden och då de redan av styrelsen i dess yttrande framlagda riktlinjerna till en reformering av fängelseväsendet i vårt land med tydlighet giva vid handen, att den här förevarande frågan skall bliva löst i huvudsaklig överensstämmelse med de av motionären framställda synpunkterna, synes utskottet särskild skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t icke vara erforderlig.

Med anledning av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon kam-
marens åtgärd föranleda.

Stockholm den 2 mars 1916.

På utskottets vägnar:

WALTER KANT.

Närvarande vid förevarande ärendes slutbehandling: herrar *Kant*, *O. Nilsson* i Örebro, *Isaksson*, *Svensson* i Skönsberg, *Johanson* i Gäre, *Hellberg* i Ljungskile, *Sjögren*, *Nilsson* i Antnäs, *Persson* i Västervik och *Andersson* i Altofta.

Bilaga.

Yttrande av kungl. fängvårdsstyrelsen.

Till Andra kammarens andra tillfälliga utskott.

Genom remiss den 15 februari 1916 har Kungl. Maj:t åt fängvårdsstyrelsen uppdragit att i anledning av utskottets hemställan den 11 i samma månad avgiva utlåtande till utskottet rörande en av Bernh. Eriksson i Grängesberg vid årets riksdag väckt motion, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning och förslag till i motionen närmare angivet syfte påkallad reformering av vårt lands fängelseväsende, varvid borde tagas under omprövning, huruvida icke ett flertal mindre straffanstalter må kunna indragas.

Till fullförande av denna nådiga remiss får fängvårdsstyrelsen anföra följande.

En reformering av vårt lands fängelseväsende är i första hand betingad av nya bestämmelser om frihetsstraffens verkställande, och styrelsen har i avvaktan å sådana nya bestämmelser ansett riktigast att icke vidtaga mera omfattande förändringar i avseende å befintliga fängelseanläggningar eller att föreslå anordnande av nya.

I likhet med motionären, vars varma intresse för fängvårdsreformen tjänar styrelsen till uppmuntran i dess strävanden, inser styrelsen till fullo, att en hel del av

fängelserna icke i sitt nuvarande tillstånd motsvara vad önskeligast vore, och att förbättringar erfordras. Det synes dock styrelsen, att reformeringen kan ske genom mindre omfattande åtgärder, än måhända en första blick tyckes fordra.

De olika fängvårdsanstalterna äro, såsom motionären erinrar, av tre slag: kronohäkten, straffängelser och centralfängelser.

Kronohäktena, de minsta fängelserna, äro avsedda att mottaga den särskilda ortens rannsakningsfångar ävensom till fängelse eller straffarbete på högst fyra månader dömda fångar jämte så kallade bötesfångar, dock att de små häktena i Eskilstuna, Norrköping, Ängelholm, Svanesund och Lycksele endast tjänstgöra såsom rannsaknings- och bötesfängelser samt att kronohäktena i länens residensstäder (nämligen i Nyköping, Visby, Halmstad, Östersund, Umeå och Luleå), där icke andra fängelser finnas, jämväl kunna mottaga fångar dömda till fängelse på längre tid och till straffarbete på högst ett år sex månader, så vitt de ej såsom yrkeskunniga eller lämpade att uppläras i yrke förflyttas till något straffängelse med speciell arbetsdrift. Kronohäktet å Svartsjö avser uteslutande beredandet av möjlighet att vid tvångsarbetsanstalten därstädes låta till böter dömda tvångsarbetare avtjäna förvandlingsstraffet på platsen, i stället för att nödgas med avbrott i tvångsarbetet införa dem till fängelse i Stockholm för att efter förvandlingsstraffets fullgörande återföras till Svartsjö i ändamål av tvångsarbetets fortsättande.

Motionären antyder nu önskvärdheten av en hel del kronohäkstens indragning, och uppräknar han i sådant hänseende häktena i Norrtälje, Haparanda, Visby, Varberg, Norrköping, Eskilstuna, Karlshamn, Svartsjö, Ängelholm, Lycksele, Svanesund, Skellefteå och Pajala.

Redan i sitt år 1909 avgivna betänkande om reglering av löneförhållanden m. m. vid fängvårdsstyrelsen och fängvårdsstaten framhåller löneruleringskommittén, huru- som en del av de befintliga kronohäktena syntes ur kronans synpunkt kunna helt undvaras, nämligen häktena i Eskilstuna och Karlshamn samt de i förslagsstat upptagna häktena i Ängelholm, Svanesund, Skellefteå och Lycksele. Dock erinrades, att för nedläggande av vissa bland dessa häkten hinder lära möta i de avtal, som vid deras tillkomst eller eljest träffats mellan Kronan, å ena, samt städerna och tingshusbyggnadsskyldiga, å andra sidan. Sålunda hade i fråga om kronohäktet i *Karlshamn* genom kungl. brev den 17 juli 1850 förordnats, att staden och Bräkne härad, mot vissa åtaganden beträffande kostnaderna för häktet, befriades från vidare skyldighet att bygga och underhålla fängelse. Fråga hade ock förevarit om indragning av häktet i *Ängelholm*. Men förslaget hade tills vidare övergivits. Efter yrkande av riksdagens Justitieombudsman om ett särskilt fängelse för övre delen av Kristianstads län har detta häkte tillkommit på det sätt, att Bjäre härads i Ängelholm belägna häkte av häradet överlämnades till Kronan under uttryckligt förbehåll, att häktet fortfarande finge kostnadsfritt begagnas såsom häradshäkte för den ort, som hittills ägt det, och lämnade staden utan någon ersättning behövlig tomt för häktets tillbyggnad.

Av nu anförda skäl har ej heller sedermera indragning kunnat ske av dessa två häkten.

Däremot hava, efter nedläggande år 1903 av kronohäktet i *Kisa* och år 1906 av kronohäktet i *Kungsbacka*, numera ytterligare indragits kronohäktet i *Skellefteå* år 1914 samt kronohäktet i *Pajala* år 1915. Avtal är med vederbörande träffat om nedläggande av kronohäktet i *Svanesund*, och är frågan därom nu beroende på Kungl. Maj:ts avgörande. Underhandlingar pågå sedan längre tid med *Eskilstuna* stad om indragning av häktet därstädes, en indragning, varemot invändningar gjorts från stadens

sida, jämväl från dess representanter vid 1911 års riksdag, då häktet överflyttades å övergångsstat. Emellertid synes staden nu villig att bekosta eget rannsakhäkte, efter vars iordningsställande nuvarande häktets indragning kan tagas under slutlig prövning. Frågan om kronohäktet i *Norrköping* har år 1913 varit föremål för riksdagens beslut, enligt vilket stadens rannsakhäktets fångar skola inrymmas i en delvis på stadens bekostnad anordnad häktesbyggnad vid tvångsarbetsanstalten därstädes. Ändring häri lärer så mycket mindre böra föreslås, som anordningen redan medfört indragning av den särskilda förvaltning, varunder kronohäktet förut stått. *Lyckselehäktets* nedläggande torde på grund av ortens isolerade belägenhet böra anstå till dess järnväg i och med den så kallade inlandsbanans framdragande kommer att närmare beröra trakten. Om skälen för *Svartsjöhäktets* bibehållande är förut ordat. Detsamma förorsakar icke Kronan någon särskild utgift.

Bland övriga av motionären såsom lämpliga för indragning omnämnda häktena torde för närvarande allenast det i *Varberg* utan olägenhet kunna indragas, om än detsamma tjänar ändamålet att vara reserv för mottagande av kort tids fångar från det emellanåt hårt anlitate Göteborgsfängelset å Härlanda. Indragningen har i varje fall ansetts böra anstå, till dess häktets föreståndare nästa år 1917 uppnår pensionsåldern.

Häktet i *Norrtälje* är fortfarande behöfligt såsom reserv för Stockholmsfängelserna ävensom straffängelset i Uppsala, där utrymmet eljest skulle för hårt anlitas genom samlandet därstädes av unga manliga fångar från hela landet. *Haparandahäktet* tjänar numera, efter Pajalahäktets indragning, såsom förvaringsort för rannsakhäktets fångar och på kort tid dömda från hela den östra delen av det nordligaste Sverige och synes böra bibehållas jämväl med hänsyn till nämnda stads växande betydelse i fråga om förbindelserna med det östra grannlandet. Först efter en tillbyggnad av Luleåfängelset torde Haparandahäktets indragning kunna ifrågasättas. Ovisst är dock, om indragning bör ske ens efter en sådan tillbyggnad.

Härefter återstår bland kronohäktena att behandla allenast kronohäktet i *Visby*, vilket torde böra ske i samband med frågan om lämpligheten att, på sätt motionären ifrågasätter, indraga jämväl ett eller annat straffängelse.

Visbyhäktet ligger, liksom samtliga straffängelser, i länsresidensstad.

Det synes styrelsen uppenbart att Kronan bör bibehålla åtminstone ett fängelse i varje län med hänsyn jämväl därtill, att landspolisen och rättssäkerheten förvaltas länsvis av Konungens befallningshavande. Till fängelset i residensstad böra rannsakhäktets fångar från såväl staden som de härader inom länet, för vilka icke särskilt kronohäkte bibehålles, i största möjliga utsträckning sammanföras, till undvikande av deras förvaring i kommunala häkten under mer eller mindre ojämna förhållanden. Ett av de hänsedden, i vilka vårt lands fångvärd äger ett erkänt företräde framför många andra länders, är just den i början och mitten av förra århundradet på grund av sorgliga erfarenheter vidtagna åtgärden att söka till Kronans fängelser samla rannsakhäktets fångarna för beredande åt dem av enhetlig vård under statsmyndigheternas kontroll. Att åter i regeln lägga ortsfängelserna under häradernas ledning vore en tillbakagång till ett helt förkastligt tillstånd. Den ekonomiska vinsten för Kronan skulle dessutom motsvaras av en i växande grad ökad utgift för kommunerna.

Så länge i strafflagen bibehålles straff — enligt Professor Thyrens förslag till ny strafflag förvandlingsstraff av 8 dagars fängelse — måste det ock vara olämpligt och betungande att forsla sådana fångar utom det egna länet, helst det är fängelsefångens sak att själv fortskaffa sig tillbaka till hemorten efter fullgjort straff. I allmänhet bör icke förbises, att långväga fångtransporter äro förenade med både svå-

righeter och för fångarna synnerliga obehag samt jämväl ådraga Kronan betydande kostnader. Det måste därför vara i statens intresse att i möjligaste mån sörja för att icke fångar med jämförelsevis kort interneringstid behöva forslas långa vägsträckor.

Om nu kronofångelser bibehållas i residensstäderna för inrymmande av länets rannsaktionsfångar, vinnes således därmed jämväl, att de, som hava att undergå kort tids straff, kunna få avtjäna dessa straff åtminstone inom länet, således i allmänhet närmare hemorten.

Av nu anförda skäl finner styrelsen olämpligt att indraga kronohäktet i Visby — i fråga om vilket tillkommer osäkerheten i förbindelserna med fastlandet — ävensom av straffångelser, där ej andra kronofångelser finnas i residensstaden. Detta är fallet endast med Stockholm, där centralfängelset å Långholmen är beläget. Enligt vad styrelsen också vid särskilda tillfällen anmält för Kungl. Maj:t, är det styrelsens avsikt att föreslå indragning av *straffängelset å Östermalm i Stockholm*, så snart fastighetskonjunkturerna därstädes göra en försäljning av fångelsets område ekonomiskt fördelaktig.

Motionören har erinrat, att straffångelserna i vissa hänseenden visat sig olämpliga ur hygienisk synpunkt ävensom ur eldfarans. Styrelsen, som likaledes funnit brister vidlåda de gamla fängelsebyggnaderna, har därför redan begynt att successivt förstora fångelsernas cellfönster, så att cellerna vunnit fullt tillräckligt ljusflöde, i samband varmed jämväl luftväxlingen förbättrats. Kostnaden har i regel inskränkt sig till 90 å 100 kronor per cell, varför i detta hänseende ett äldre straffängelse om 100 celler kan moderniseras för 9- å 10,000 kronor. Då cellernas kubikinnehåll i varje fall är tillräckligt för en kortare tids inneslutning dag och natt ävensom för fångar, som där endast tillbringa natten, under en längre strafftid, vore det enligt styrelsens mening högst ekonomiskt att utdöma dessa äldre celler, som i ersättning skulle kräva en utgift av inemot 4.000 kronor för varje cell eller således för ett helt straffängelse om 100 celler cirka 400,000 kronor.

Styrelsen har vidare begynt att genom insättande av taklanterniner insläppa ökat ljus i cellkorridorerna. De trånga promenadgårdarna torde framdeles icke bliva behöfliga för andra än fångar, som kortare tider vistas i fångelset. Enligt den nya verkställighetslag, som nu efter lagutskottets tillstyrkan föreligger till riksdagens antagande, skall nämligen endast under första cellåret anordningar vidtagas, som förhindra fången vid vistelse utom cellen att se andra fångar. I följd härav komma fångarna efter första året att kunna utföras på gemensamma promenader å de större öppna gårdar, som finnas vid straffångelserna, och vilka, i händelse lagen antages, skola för ändamålet iordningställas.

Då samma nya lag förbjuder cellstraffets utsträckning över det första året, om straff i enrum befinnes för fången uppenbarligen olämpligt, torde även vid straffångelserna inträffa, att därvarande fångar böra avtjäna straffet i gemensamhet. För sådant ändamål kan vara lämpligt att vid de största straffångelserna anordna gemensamma arbets-salar, vilket med minsta kostnad torde kunna ske genom att för ändamålet taga i anspråk direktörernas nuvarande i fängelsebyggnaderna till viss olägenhet inrymda boställsvåningar. I stället skulle direktörerna, där uppsyningsmän eller överkonstaplar i allt fall hava bostäder vid fångelset, kunna tillerkännas hyresersättning, eller ock skulle nya fristående direktörsbostäder uppföras på fångelsernas områden. Kostnaden härför torde inskränka sig till omkring 20 å 25 tusen kronor för sådant straffängelse.

På sätt redan vid vissa fångelser tillämpas, skulle de yrkesarbetande fångarna kunna givas särskild sovcell och särskild arbetscell, där de ej om dagen arbeta i gemensamhet.

Genom införande av elektriskt ljus, som succesivt pågår, minskas eldfarligheten, vilken därefter knappast blir större vid dessa äldre, med värmeledning försedda fängelser än vid nybyggda sådana. Statsrevisorernas anmärkningar hava huvudsakligen avsett vid sidan av nuvarande fotogenbelysning hopandet av ved omkring fängelset och i dess källare samt bristande reservtrappor. Dessa brister avhjälpas efter hand.

I den mån riksdagen vill medgiva ersättandet av nu befintliga omfattningsplank av trä med murar av sten eller betong, torde anmärkningarna om eldfara icke vidare vara att motse.

Motionären har vidare vänt sig mot tanken att använda straffängelset i Uppsala såsom sådant särskilt fängelse för unga manliga fångar, som avses i den nya verkstälighetslagen.

Om det än av vissa skäl kunde vara fördelaktigt att förlägga ungdomsfängelset på större avstånd från stad, i det att de unga under gemensamhetstiden i så fall kunde användas i vanligt lantbruk, har Styrelsen emellertid funnit, att de unga straffångarna till övervägande antalet hava största gagn av att uppläras i verkligt hantverk, varigenom deras försörjningsmöjligheter ökas, samt att vid sidan därav under gemensamhetstiden för hälsans och den praktiska förmågans ytterligare stärkande sysselsättas med jordens brukande i den form, som kan förenas med ett så kallat eget hem, det vill säga trädgårdsarbete.

Det bör uppmärksammas, att enligt den nya lagen de unga fångarna dock i regel skola hållas i cell hela strafftiden, där denna icke överstiger ett år, samt att endast en ringa del av de unga hava längre straffid och således hinna ut i gemensamhetsstadiet. Av sådan anledning måste vara olämpligt att inrätta ungdomsfängelset med övervägande hänsyn till de få gemensamhetsfångarna. Det måste vara olämpligt att uppföra ett dyrbart cellfängelse på landsbygden endast i ändamål att möjliggöra för ett fåtal att efter cellvistelsens slut användas i vanligt lantbruk. Av ekonomiska skäl kan icke ifrågasättas, att ordna en *särskild* anstalt för dessa mycket få unga gemensamhetsfångar, och alldeles oriktigt vore att överflytta dem till ett lantbruksfängelse för äldre fångar.

Uppsalafängelset är beläget ett sycke utanför staden bortom residenset och omgives av kronojord, som fångvården torde kunna få övertaga i erforderlig omfattning. Meningen är att till fängelset inlägga 7—10 tunnland jord att brukas till trädgård. De unga fångarnas sysselsättas under celltiden med snickeri och skolstudier. Där cellvistelsen visar sig för dem olämplig, kunna de redan efter fyra månader utföras i trädgårdsarbetet. De som visa fallenhet för detta yrke, kunna därefter huvudsakligen användas i detsamma. De övriga fortsätta med snickeriet, för gemensamhetsfångarna förlagt i de arbetssalar, som genom direktörsbostadens utflyttning vinnas i omedelbar förening med själva fängelset. Till omväxling få de en eller annan veckodag delta i trädgårds-göromålen.

Genom denna anordning sparas kostnaderna för ett femtiotal nya celler, således cirka 200,000 kronor, varemot tillkommer en utgift för direktörsbostad och för fortsatt upphuggande av fönstren. Redan har verkställts upphuggning därstädes av 19 cellfönster.

Fängelsets belägenhet invid universitetsstaden möjliggör anlitaandet av tillfälliga lärarekrafter för intresserande föredrag och dylikt, som kan verka uppryckande på de unga, måhända utan egentlig kostnad. Efter frigivningen kunna sådana, för vilka anställning icke vunnits eller som ännu befinnas mindre stadgade, intagas å det för unga frigivna män avsedda lanthem, någon mil utom Uppsala, vilket fångvårdens skydds-verksamhet upprättat och vars ledare har tillfälle att lära känna de unga redan under strafftiden.

I detta sammanhang vill styrelsen påpeka, att även vid åtskilliga andra straffängelser likasom vid centralfängelserna finnas jordområden, där fångarna kunna i viss mån sysselsättas med trädgårdsarbete.

De äldre manliga fångar, som efter överflyttning i gemensamhet, finnas lämpligen böra sysselsättas med jordbruksarbete, skulle dock ej kvarhållas vid straffängelserna eller de vanliga centralfängelserna utan i stället överflyttas till det »lantfängelse», varom motionären uttalat sig.

Detta av styrelsen varmt förordade lantfängelse har, på sätt motionären beklagar, ännu icke kommit till utförande. Men skälet är helt annat än bristande intresse eller försumlighet. Det finnes nämligen för närvarande efter uttagande av erforderliga krafter för bestridande av handräckningsgöromål och vissa viktiga yrkesarbeten vid centralfängelserna icke tillräckligt antal gemensamhetsfångar för ett lantfängelses fyllande i behöflig grad; och det tillräckliga antalet skulle ej heller för framtiden kunna påräknas utan efter den nya verkställighetslagens antagande. Det har därför varit nödvändigt att avbida lagens godkännande av riksdagen, innan definitiva åtgärder kunnat vidtagas för planens förverkligande. För närvarande pågår inom styrelsen i samarbete med lantbruksstyrelsen och särskilt tillkallade sakkunnige en utredning rörande lämpligaste sättet för fångars användande i jordbruksarbete, och tages därvid tillika under övertvägande de närmare detaljerna i planen för nämnda lantfängelse. Om verkställighetslagen vinner riksdagens gillande, läser förslaget till lantfängelse kunna inom närmaste år framläggas för riksdagen.

Samtidigt torde styrelsen, under enahanda förutsättning, inkomma med de fullständiga förslag till fångelsernas omändring m. m., som den nya verkställighetslagen påkallar och möjliggör. Frågan synes styrelsen efter nu framlagda riktlinjer bliva löst i huvudsaklig överensstämmelse med motionärens avsikter, så långt förhållandena medgiva.

Stockholm den 19 februari 1916.

VIKTOR ALMQUIST.

N. SANDELL.

ELIS SIDENBLADH.

F. v. Dardel.